

מאיר אוריין

## אבות ובנים בחסידות

נושא הרצאתי הריהו יוצא דופן בין הדברים שנשמעו כאן. שכן שעה שבמשנת חז"ל תופס "מוסר אב ותורת אם" מקום נכבד, הרי במשנת החסידות כמעט נפקד מקומה של מצוות כיבוד אב ואם. במבוא לדברי חייב אני להדגיש, כי כל שאומר על הנושא, אין כוונתי לחסידות בתקופת בשליותה, כשדרכה כבר היתה סלולה לפניו, אחרי שהיא כבר נתפלגה לכיתות, לזרמים ולשושלות, כשהבנים היו גאים ביחוס אבותיהם הגדולים, וה"נכדים" היו מתפארים שהם צאצאים ל"אבות זקנים קדושים". כוונתי לזו החסידות שהיתה בתהליך התהוות והסתעפות, היינו, לאו דווקא בתקופת השחרית שלה, כשהיא היתה עדיין באיבה, בתקופת צמיחתה בוהלין, פודוליה ואוקראינה, אלא גם בתקופת התפשטותה בגליציה ובפולין. כלומר, בדור השלישי והרביעי לחסידות.

### אילן יוחסין חדש

על היחס של הבנים אל האבות בחסידות בימים ההם אביא מספר דוגמאות.

**באיגרת הדילטוריה** שהגיש אביגדור מפינסק לשלטונות הקיסרים הצאריסטיים נגד כת הקארליניים, שבגללה נעצר הרבי הזקן מליאדי, מפורטים תשעה עשר סעיפי אשמה, שמטרתם להוכיח לגויים כי החסידים אינם אלא כת הסוטה מן הדרך הכבושה של דת ישראל. סעיף יב של האיגרת אומר: "לכיבוד אב ואם אינם חוששים". הווי אומר, כי אחת ההאשמות נגד החסידות היתה שהחסידים אינם מקיימים את מצוות כיבוד אב ואם, הקדושה גם בעיני הגויים. והמעניין הוא, כי איגרת ההתנצלות של החסידים, הבאה להשיב על כל טענה וטענה שפורטה באיגרת המלשינות, מתעלמת מן האשמה של זלזול במצוות כיבוד אב

## מ' אוריין

ואם. מאידך גיסא, בספר "בית רבי" של ח' מ' היילמאן, מנאמני בית חב"ד, מצויה תשובה של האדמו"ר הזקן מליאדי, שיש בה עניין לנושא שלנו. בתשובה הזאת שנשלחה אל רב שלא מעדת החסידים פוסק רבי שניאור זלמן, כי מצוות כיבוד אב אינה חלה על הליכה לבית תפילה של חסידים גם אם זה בניגוד לרצון האב.

ועל הפער בין הדורות יעיד הסיפור הבא: שאלו את המגיד הגדול ממזריטש מדוע הוא משנה מדרכי הקדמונים בתפילה ובלבוש? השיב: מניין אתה בטוח שאותם הקדמונים מקומם בגן-עדן? ואם הם כן נמצאים בגן העדן, הרי גם אז יצרו החסידים לעצמם גן עדן משלהם.

נציג את שתי האמרות זו כנגד זו: על הכתוב בתהלים "אשא עיני אל ההרים" מעירים חז"ל "אל ההורים". כדי שהאדם ידע בינת חיים, חייב הוא לשאת את עיניו אל הוריו, בחינת שאל אביך ויגדך. ואילו בספר "תולדות יעקב יוסף", ספר היסוד של החסידות עד היום, נמסר (בפרשת "בא אל פרעה") בשם רבי נחמן מקוסיב תלמיד הבעש"ט, שאמר לאברך שהיסס מללכת בדרך החסידות משום שאביו ואבי אביו לא הלכו בדרך זאת: אל תפנו אל האבות — אל תקרא אבות (כישוף) אלא אבות. היינו, בענייני בינה ודעת אל לו לאדם לפנות אל האבות דווקא. מוטב לחתור אל מקורו העצמי.

הסיפור שלהלן הוא חריף יותר, משום שהוא טבוע בחתמו של בית קוצק. רבי לייבלי אייגר בן בנו של רבי עקיבא אייגר רבה של פוזנ ובנו של ר' שלמה'לי אייגר מווארשה, נתפתה בעודנו צעיר לימים ונסע בחשאי לקוצק. מהלומה ירדה על משפחת אייגר הרבנית המתנגדית והמיוחסת. אביו ר' שלמה'לי שיגר מיד שליח מיוחד לקוצק ופקד עליו להחזיר את בנו ולהצילו מרשתות ה"כת". דבר בואו של השליח לקוצק נודע לרבי מנדל, והוא ציווה להביאו לפניו. וכפי שרווח בבית המדרש הקוצקאי אמר השליח לרבי מנדל שהוא בא בשליחותו של ר' שלמה'לי אייגר, הפוקד על בנו בגזירת כיבוד אב לשוב הביתה. השיב לו הקוצקאי: נאמר בגמרא (קידר שין, לו), שלושה שותפים הם באדם, הקדוש-ברוך-הוא, אביו ואמו. אמור למשלחך, כי לקוצק נוסע חלקו של השותף השלישי, שהוא הקב"ה. ואין לאחד משני השותפים האחרים רשות לגזור על חלק לא שלו.

## אבות ובנים בחסידות

לא קל להסביר את הגישה הזאת בחסידות לגבי מצווה שחז"ל הירבו כל כך לדבר בשבחה.

בסיפור הבא, שיש לראותו כסמלי, באה לידי ביטוי, במרומז, הראשית החדשה שראשוני החסידות היו הוגים בה.

פעם אחת נפלה שריפה בבית אמו של הנער דב בר, זה שעתיד היה לשבת על כיסאו של הבעש"ט במזריטש. כל מה שהיה בבית עלה באש ועשן. בין הדברים שנשרפו היתה גם מגילת היוחסין של המשפחה, שראשיתה בדוד המלך. פכרה אמו את ידיה ומיררה בככי. "בני" — אמרה האם לבנה כשדמעות חונקות את גרונה — "לא על הרכוש שנשרף הריני בוכה, אלא על מגילת היוחסין שלנו שנשרפה". השיב הבן: "על כך ודאי אין כדאי לבכות, אמא. אני אפתח אילן יוחסין חדש, והיחוס יתחיל עמנו".

השאפה "לפתוח אילן יוחסין חדש" מבטאת את היחס הרופס מצד הבנים אל האבות.

בסוגריים עלי להדגיש, כי הביטוי "חדש" משמעו ברוח דבריו של רבי נחמן מברצלב שאמר: הדרך שלי היא חדשה מאוד, ואף על פי שהיא דרך ישנה, היא בכל זאת חדשה.

ננסה להבהיר, ולוא במעט, את הרקע של התופעה הזו בחסידות. כל תנועה הנושאת עמה בשורה באיזשהו תחום מתחומי החיים, ראשיתה במרד בנים נגד אבות, באי ציות לגדולים הדוגלים בשיגרה של אתמול. תופעה זו בלבד יש בה כדי להסביר את היחס הפושר שבין בנים לאבות בחסידות. הייתי יכול להעמיד כאן נקודה ולהסתפק בהסבר, שהחסידות בעצם טיבה, בהיותה תנועה שנשאה עמה בשורת התחדשות, חייבת היתה להקים חייץ בין בנים לאבות, אלא שכאן יש שורשים עמוקים יותר. וכדי לגלות אותם עלינו לעמוד על אופיה של תנועת החסידות.

## המהפיכה וסדות הנפש

חוקרי החסידות וכותבי תולדותיה, וכן סוציולוגים מבתי האול-פנא המודרניים, רואים בתנועת החסידות תנועה מהפכנית או מרדנית. ראוי, לדעתי, להסתייג מכינויים אלה. שכן לגבי תנועה שכל כולה נעוצה בספירות הרוח, בעולם הקודש, יש להימנע מלהשתמש במונחים לקוחים מן הלכסיקון של החברה המודרנית, ובמושגים מתרבות חולין.

ידוע, כי לכל אורך תולדות האנושות נאבקים ביניהם שני כוחות: הכוח השמרני-המסורתי והכוח החדשני-המהפכני. הכוח השמרני שומר על מסורת של דיעות ומעשים, על דפוסי משטר המקובלים על החברה, והכוח החדשני שובר מסגרות וחותר להשתחרר מן המקובל. המעתיק את המאבק של אותם שני הכוחות ומערביר אותם לדברי ימי הרוח של עם ישראל טועה ומטעה. שכן, ביהדות בכל התקופות, הכוח השמרני הוא הכוח הדומיננטי. גם הכוח החדשני שבה לא נשא אופי מהפכני. אותן התנועות המרדניות, שהיו מתכוונות לשבור מסגרות, שניתקו את עצמן מזיקה לדת ישראל, הוציאו את עצמן מכלל ישראל (המזנים, הקראיים, השבתאים והפראנקיסטים). החדשנות התבטאה בכך שהדוגלים בה לא השלימו עם עשייה של שיגרה ועם אמונה של שיגרה, ולא עוד.

משום כך אינם מדייקים אותם שמסווגים את תנועת החסידות בין התנועות המהפכניות ונוזקים לטרמינולוגיה שמקורה באמנציפאציה ובהשכלה. מרדנות במשמעה המודרני מביעה תביעה להשתחרר משיעבוד איזשהו; המניע למרדנות גם אם הוא מעוטף לבוש הומאני, טבוע בחלק החומרי שבאדם. המרדן מערערה על התנאים המעוותים את החיים וחותר למשטר חברתי ללא עיוותים. אך המרדן יודע שלא ייתכן להגיע אל החיוב שהוא חותר אליו אלא אחרי עקירת השלילה. עולם המחר אינו קיים אלא על החורבות של עולם האתמול.

בכל מהפיכה משמשות הריסה ובנייה בעירוביה, ואילו החסידות בנתה את ביתה מבלי להשמיט אף לבנה אחת מאבני הבית הקודם. בתנועת החסידות לא דיברו על שינוי פני העולם אף לא על תיקון החברה היהודית מפגמיה. אבות החסידות העמידו את הדגש על היחיד, ומוריה דיברו על הצורך שכל יחיד ישנה את עצמו. המטרה היתה, פדות הנפש מקפאונה.

### אמונה שבירושה ואמונה שבבחירה

ומכאן לנקודה השייכת לנושא: אבות ובנים. על השאלה אם יש לבסס את האמונה באלהים על ירושת אבות או על ההפעלה העצמית של השכל, משיבה החסידות: אחוז בזה וגם מזה אל תנח ירך. לא אמונה שבירושה בלבד, ולא אמונה רצונית אישית

## אבות ובנים בחסידות

בלבד. בעל אמונה הוא זה ששתי המידות הללו משולבות בידו: אמונה של מורשת אבות, המקנה לאמונה יציבות של קבע; ואמונה שאדם חותר לדעת אותה כפרי הכרעתו האישית, המר סיפה לו מתח והתחדשות.

אמונה המורכבת משתי המידות הללו נשענת על פסוק אחד: "דע את אלהי אביך". יש כאן צירוף של אמונה מתוך הכרה עצמית — דע, לאמונה שבמסורת אבות הנשמרת בכוח ההרגל — "אלהי אביך".

מובא בספר "רב פנינים": אל יסמוך האדם על עבודת אביו. כל אדם חייב לחקור ולעבוד את השם לפי דרכו. לכן מוזכר שם אלהים בנפרד אצל כל אחד משלשת אבות האומה: אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב ולא בצורה כללית, אלהי אברהם-יצחק-יעקב. משום שלכל אחד מן האבות היתה תפיסה משלו על אלהות.

אברהם אבינו חפר בארות משלו. באר מסמלת מקוריות, נביעה עצמית. יצחק, הגם שירש את האמונה מאביו, רצה לחפור באר אמונה משלו שתתאים למדריגותיו הוא.

בחסידות מובלטת היחידיות של האדם. אל לו לאדם להתפרנס מן המוכן על ידי אחרים. כשם שאין לידה ללא חבלי לידה, כך אין דעת ללא חבלי דעת. לכן אל לו לסמוך על ירושת האבות בלבד. ללא עמל, ללא יגיעה עצמית לא ישיג שלימות.

רבי צדוק הכהן מלובלין, תלמידו של רבי מרדכי יוסף מאיזביצה, ואחד העמקנים שבבית פשיסכה, הכתיב את הרעיון והסבירו ("ברסיסי לילה") בזה הלשון: "— יש שני מיני השגות באמונה. יש השגה כללית, שהיא בשורה לכל ישראל מצד שהם מאמינים — מורשה מאבות שיש אלוה מלא כל עלמין, בורא ומשגיח; ויש השגה של מדריגות. בתורה נאמר כמה פעמים אני ה' אלהיכם, והיא השגה שבדרך כלל לכולכם בשווה. אך בעשרת הדברות פתח אנכי ה' אלהיך, היינו לכל פרט כפי מה שהוא. ההשגה מסוג השני תלויה לפי השתדלות".

בספר "שומר אמונים" מאת הצדיק ר' אהרון ראטה, מובא מכתב שצדיק חסידי שלח לתלמידו. אחרי שהוא מעורר אותו "לשמור תורת ה' ויראתו", מזכיר לו הכללים שמסר לו בעבודת השם ואומר: "העיקר שיהיה לך סחורה משלך, ('אייגענע סחורה'), אז תועיל לך גם סחורה שלי. בלי זה לא תועיל לך הסחורה שלי

כלום, כי על קיבה ריקה גם הצלי הטוב ביותר עלול להבא לידי קלקול קיבה...". (עמוד שצב).

הזכרנו את ר' לייבלי אייגר ודבר נסיעתו לקוצק. יש המשך לסיפור. כשר' לייבלי חזר לביתו, שאל אותו אביו המתנגד מווארשה: אמור לי על רגל אחת מה למדת בקוצק? השיב ר' לייבלי: בקוצק למדתי, כי "בראשית ברא אלהים" פירושו, האלהים ברא את הראשית. רק את הראשית, ואילו את השאר הניח לאדם. הקדוש-ברוך הוא אינו נותן הכל, הוא נותן רק את הראשית, ההשלמה מוטלת על האדם.

### הסתערות החסידות על בני הנעורים

אך אם אמרנו כי את החסידות אין לכנות בשם תנועה מרדנית, הרי ודאי הוא כי מי שהצטרף אל החסידות ונספג מרוחה, נעשה למורד במוסכמות המקובלות שבחיי יום יום.

מתוך ההתנגדות החריפה לחסידות בימי שחריתה ניתן ללמוד, מה רבה היתה המתיחות שהיא יצרה בבתי ישראל. חוקרי החסידות לא עמדו על כך, אך יש לנו הוכחות, כי אבות החסידים הראשונים שמו פניהם בעיקר אל בני הנעורים, לאברכים מרומז על כך גם בספרים החסידיים, גם בספרים של המשכילים וגם בספרים של המתנגדים. בספר "תולדות" (פרשת בלק) מרומז שמורי החסידות העדיפו את בני הנעורים "משום שלא נשתרשו בחטא"; שלמה מימון מספר בתולדות חייו (פרק כט) כי מורי החסידות היו פונים בעיקר אל בחורים צעירים, אותם רצו לכבוש לתורתם ולכיתתם. הנערים עזבו את בית הוריהם, האברכים את נשיהם וילדיהם ועלו במקהלות אל מקום משכן הרבי לראות באור פניו ולשמע מפיו את תורתו; ובספר המתנגדים "זמיר עריצים" נאמר כי את כתב החרם העבירו שליחיו של הגר"א לקהילות בפולין וברוסיה, כדי להחליש את ההשפעה על הצעירים, שדעתם קלה, ולא יצודו אותם בחרמם.

האוירה בבית היהודי באותם הימים לא היתה כזו שאב ובן ישוחחו ביניהם ליד השולחן כדי לברר סוגיות בתחום האמונות והדעות. הבנים, שהיו דבקים בצדיק, היו נוטשים את בתי אבותיהם, ללא נטילת רשות ובלי להיפרד מבני המשפחה. בעיני האבות נראו הבנים שנסעו לחצר הרבי כסרים מדרך השם. חוטי

## אבות ובנים בחסידות

המשפחה נותקו, האב ישב על הארץ, קרע קריעה ונהג מנהג אבילות. לבקיאים בספרי ש"י עגנון ארמוז לסיפור "הנידח". בסיפור זה יווכח הקורא לדעת, מה תהומית היתה האיבה של המתנגד לרבי החסידי ולכל אלה שהסתופפו בחצרו. אך אנו אין כך ענייננו אלא במה שכתוב בספרים חסידיים ולא במה שכתוב בספרות החסידות המודרנית. אסתפק לכן במה שמסופר בספרים החסידיים על יחס האבות לבנים מעמודי החסידות: רבי לוי יצחק מברדיטשב ורבי שניאור זלמן מליאדי. אביו של רבי לוי יצחק היה עשיר גדול ולמדן מופלג, ונימנה בין המתנגדים לחסידות. הבן ר' לוי יצחק השתוקק לנסוע לניקולשבורג, להסתופף במחיצתו של רבי שמלקה. הוא ידע כי אביו יתנגד לנסיעה, גמר, איפוא, אומר לפעול בערמה. העמיד פנים עצובות והבעתו קודרת, מאס באכילה ולא עלה על מיטתו בלילות. אביו שאלו מה אירע לו? השיב: רעיון נתקע במוחי לנסוע לרבי חסידי, לרבי שמלקה מניקולשבורג, והרעיון אינו מרפה ממני. אך מה לי ולרבי חסידי? לכן הנני עצוב... ניחם אותו אביו ואמר, אם משום הא, סע לניקולשבורג וראה את תעתועי החסידים שם וייתב לך. אביו עצמו שכר לו עגלה. נסע ר' לוי יצחק לניקולשבורג ושהה במחיצתו של רבי שמלקה תשעה חדשים.

שונה הוא הסיפור על רבי שניאור זלמן מליאדי. ר' שניאור זלמן נשא לאשה בתו של אחד מנכבדי ויטבסק ועשיריה. הוא היה עלם בן ט"ו שנה וחותנו העשיר לקח אותו לחתן לבתו בגלל למדנותו המופלגת, בגלל גאוניותו ושקידתו בתורה. היה החתן סמוך על שולחן חותנו ולא פסק פומיה מגירסיה. כשהגיע לגיל עשרים וכבר היה בקי בכל מכמניה של תורת הנגלה, עמד ר' שניאור זלמן על פרשת דרכים והירהר לאן ישא פעמיו: לוילנה, אל שר התורה הגאון רבי אליהו, המסמל את עבודת המוח, או למזריטש אל רבי בר, השם את הדגש על עבודת הלב. לבסוף אמר ר' שניאור זלמן בלבו: עד עתה יגעתי את מוחי בתורה ומעט תורה אני יודע, אך בעבודת הלב לא עסקתי עדיין ולהתפלל כלל אינני יודע. ומזריטש גברה על וילנה.

כשנודעה החלטתו לחותנו, לא נתן לו עוד נר להדליק בחדרו בלי לות, ורש"י אנוס היה ללמוד תורה בחוץ לאור הירח. אשתו לבדה שעמדה לצידו, וכן אחיו ר' מרדכי, שנתן לו שישה רובלים דמי כיס.

מ' אוריין

רש"י קם ונסע למזריטש. אלא שהדרך מוויטבסק למזריטש ארוכה ; וששת הרובלים כבר אזלו מן הכיס. רש"י סירב לקבל מתנת חינוס מאיש. השכיר, איפוא, את עצמו בדרכים כפועל. בעיירה אחת חטב עצים ובכפר אחר שאב מים, עד שהגיע למזריטש. אין זה סיפור יוצא דופן. כזה היה גורלם של כל האברכים שנשטו את ביתם ונסעו לחצר הצדיק, וכזה היה היחס של האב אל הבן.

### דרכו של אבא ודרכו של הצדיק

השאלה המעניינת אותנו היא, כלום לא חש הבן שסטה מן הדרך הסלולה של בית אבא, כי הוא מזלזל במצוות כיבוד אבא הנכון הוא, שאותו הבן הסוטה והמרדן, היה מקיים את הדיברה המעשית שבעשרת הדברות — כבד את אביך — במלוא ההקפדה. אלא שהוא הבדיל בין ההתנהגות כלפי אביו בעניינים גופניים לבין בחירת דרכו בעבודת השם. בעניינים ששייכים לגוף היה נזהר בכיבוד אביו ובמוראו. לא עמד במקומו המיוחד לו לעמוד בסוד זקנים, ולא ישב במקום המיוחד לו בביתו. הכל כמו שמפורט בשולחן ערוך. אך כשהבן בחר לו דרך משלו לעבודת השם בניגוד לדרך אביו, לא מצא שהוא פוגם בכך במצוות כיבוד אבא. הדבר טעון הסבר. בסולם הערכים של החסידות עומדת במקום הראשון האמונה בהשם ומיד לאחריה אמונה בצדיקים. וזה בגלל התפיסה של החסיד, שצדיק-אמת מקרב את האדם לאלהים. ולאחר שאברך בחר, מתוך רצון-חופשי, בצדיק מסוים כמנהיגו ומורה דרכו, הוא נטל על עצמו לקיים את מצוות אמונת חכמים ללא סייג. ככתוב: "מורא רבך כמורא שמים".

טועים אותם שחושבים כי גדולתה של החסידות, היא בכך שהצמיחה צדיקים גדולים. כאלה מוצאים בכל זרם רוחני ביהדות. בליטה המתנגדת היו צדיקים מפורסמים בגדלותם לא פחות מאשר בחסידות. כוחה של החסידות וייחודה שהיא הצמיחה תלמידים גדולים. תלמידים שכל כך היו דבקים ברבם, לא השכיל שום זרם ביהדות להעמיד. כמעט כל מה שנשאר לנו מתורת החסידות בזכות התלמידים נשאר.

בחסידות מגלם הצדיק דמות אוטוריטאטבית שאין להרהר אחריה. ההתקשרות בצדיק תובעת את האדם כולו. ואם נוצרת מתיחות בין חובת הציות לאב ובין תחושת הכניעה לסמכות

## אבות ובנים בחסידות

הצדיק — סמכותו של הצדיק הכריעה. שכן כבר נאמר: "אבדת אביו ואבדת רבו — של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם, הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (בבא מציעא, לג ע"א). ובחסידות מפרשים את המושג "עולם הבא" לאו דווקא העולם שלעתיד לבוא, אלא העולם שתמיד בא. הדבק בבוראו חש גם בעולם הזה אחד משישים של תענוגות עולם הבא.

## המשיח והבלתי זכאים

הצדיקים ידעו כי הבנים ממרים את פי האבות, אך אין אנו מוצאים שהם הוכיחו אותם בשל כך. שליחו של ר' שלמה'לי אייגר שאל את רבי מנדל הקוצקאי: כתוב בתורה "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח", והלא ר' לייבלי נשא אשה זה מקרוב, מדוע אם כן אין הרבי מצווה עליו לשוב לביתו? השיב לו רבי מנדל: "נקי יהיה לביתו" — אילו הייתי יודע שבבית נקי יותר מאשר כאן, הייתי שולחו הביתה.

עמד רבי ישראל מריז'ין בקרב תלמידיו וסיפר להם: היה מעשה ובימי המגיד הגדול ממזריטש כפו הורים על חתנם ליתן גט פיטורין לאשתו, משום ששהה זמן רב בחצרו של המגיד. אביה של האשה תינה את לבו לפני רב העיר על חתנו שפרש מאשתו. הרב לחץ על האברך הצעיר, וגט פיטורין ניתן.

הוסיף הריז'יני ואמר: כשיבוא משיח צדקנו ייתבעו שלושתם כאחד לדין, האברך, חותנו והרב מסדר הגט. אחרי שהמשיח ישמע את טענותיו של כל אחד ואחד זה יהיה פסק דינו: אל אבי האשה יאמר, כדין נהגת שכן חתנך פרש מאשתו ושהה זמן רב אצל המגיד. אתה זכאי; אל הרב יאמר: אתה ודאי צודק, שכן תמכת פסק־דין בדין התורה, ש"ס פוסקים. אף אתה זכאי; ואל האברך יאמר: אתה אינך צודק, אך דע, שאני בא לעולם למען אותם שאינם זכאים.

אין הסיפור הזה פשוט כלל ועיקר, משום שקשה להסביר במה זכה הלא־זכאי לקירבת המשיח יותר מאשר הזכאים. חש אני שאמירתו של הריז'יני אמירה גדולה היא, אך את פירושה מוטב להשאיר להבנתו של כל אחד ואחד.

## הציפייה למדליקי פנסים

מוצא אני לנכון לחזור על מה שאמרתי בראשית דברי, כי כשמדברים על אי הקפדה בקיום מצוות כיבוד הורים בחסידות — הכוונה היא לחסידות שהיתה בתהליך התהוות והסתעפות, ולא לחסידות בדור האחרון לפני שעלה עליה הכורת; ופשיטא לא לחסידות בת זמננו, כששרידי השושלות השונות משקמים מחדש את בתיהם בישראל, והמונים שוב דורשים ושואלים להן.

יודעי דבר אומרים, כי מספר התנועות החסידיות בישראל מגיע למעלה מחמישים, אך פרט לפלגים דקים אין עוד בחסידות אותם הסממנים של תסיסה דתית-הגותית, שהיתה מנת חלקה של החסידות בימי צמיחתה וגידולה. אותה החסידות, שלפני מאתיים ומאה שנה קראה תגר על השיגרא שבעשייה ובאמונה, היא עצמה נתמסדה ונעשתה לחסידות שדפוסייה שיגרתיים וסימני ההיכר שלה אינם אלא חיצוניים. החסידות של היום — פרט לשושלות בודדות — היא חסידות של המשך ולא של התחדשות.

כבר לפני שבעים ושתיים שנה כתב הגר"י הכהן קוק כך: "עיקר מניעת ההצלחה בכל מה שעושים לחזק את היהדות היא מפני שנזנח האור האלהי. נזנח לגמרי מן הלב והמוח. הכל פונים עכשיו רק לתקן את 'הפראסטא פרומקייט' (חרדיות פשוטה), כאילו אפשר להחיות את העולם בגוף בלא נשמה. אפילו החסידות, שכל יסוד הווייתה בעולם היה להאיר האור האלהי שנתה את טעמה והיא הולכת עכשיו (תרס"א—1901) רק בדרך החרדות הפשוטה, עד שאין בינה ובין המתנגדות — מאומה". (איגרות, כרך א', עמוד קס). גם בחסידות נתחדשו כקדם ימיה של מצוות כיבוד אב ואם. שכן אם "אין בין חסידות ומתנגדות מאומה", כדברי הרב קוק, הרי טבעי הדבר שבתי ישראל יתנהלו על מי מנוחות ולא ישמעו בהם פרץ וצווחה מצד אבות נגד בנים.

הדבקים באותיות שבתורה ודאי ישמחו על התופעה הזאת. אך אנשי הנפש, המצפים לבשורה שתביא עמה תחיית הלבבות במדינת ישראל — ואין ספק שהחסידות היתה התנועה שהביאה עמה את אותה בשורה — ודאי היו מעדיפים את האתגר של גילוי האור הגנוז, גם אם זה היה מעורר תסיסה בבתי ישראל, על פני השמירה הסטאטית של "חרדיות פשוטה" כששקט ושלווה מלווים אותה.

זכותה של חסידות של עשייה היא, שהיא שומרת על הקיים. אך

## אבות ובנים בחסידות

מחסידות כזאת אין לצפות שתכניס רוחניות של אמונה בלבבות של דור שרובו נטול אמונה; שתוסיף אהבה בעולם קר וריק מאהבה; שתרוכס את האדם למעלה מעשרה טפחים ותשרה עליו רוח של שמחה והתעלות.

רבי שלום דב בר, הנשיא החמישי לבית חב"ד השיב לשאלה ששאל אותו אחד התלמידים "חסיד מיהו? : חסיד מדליק פנסים ברחובות ובמדבריות".

זכינו לחידוש הממלכתיות הישראלית. אך התחדשות זו לא תהא שלימה ללא התחדשות היחיד. אנו מצפים לאותם מדליקי הפנסים, שיבעירו את הזיק הסמוי בלב היחיד מישראל, אשר על ידם יהא האור הבוקע ממדינת ישראל אור שלם — גם אם ההדלקה הזו תתסיס כמה בתים בישראל.